

Skladba třídy

Jak již bylo upřesněno výše, třída je v ideálním případě heterogenní (různorodé) prostředí, které co nejvíce kopíruje reálný svět. Setkávají se v něm děti/lidé různého věku, různých kultur a různých schopností – až již fyzických či psychických. Škola pochopitelně z mnoha důvodů nemůže docílit stavu ideálu, např. tím, že nutně převažují svým počtem děti nad dospělými, může se však pokusit o určitý typ alchymie a kolektiv tomu reálnému alespoň připodobnit. k tomu je zapotřebí několika následujících kroků.

1) Seznámit se s novými dětmi a jejich rodiči před zápisem/během zápisu do školy. Trávit s nimi dostatek času, pozorovat dítě i rodiče, zvát je do školy opakovaně (např. formou Klubíku předškoláčeků), kdy mohou mimo běžný čas chodu školky trávit ve školce čas s rodiči, seznámit se s pomůckami, s prostředím a s učiteli. V tomto čase mají zároveň i učitelé čas seznámit se s dítětem a jeho rodičem/rodiči.

Inspirace pro předškolkový Klubík:

<http://www.krc-cobydup.cz/index.php/gallery>

Nebo trochu víc alternativně – co všechno se před vstupem do školky musí zvládnout

<https://www.nevychova.cz/blog/nastup-do-skolky/>

2) Při seznamování se s dětmi je především pozorujte při hře a při interakci s rodiči (více k pozorování, včetně návodu, čeho a jak si všimnat najdete v části 3 věnované učitelům). Dělejte si poznámky k jejich chování, emocím, vztahu k předmětům,

vztahu k rodičům, vztahu k ostatním dětem. Čím častěji se s dětmi před nástupem do třídy setkáte, tím realističtější bude váš odhad. Na základě svého pozorování pak zvolte budoucí skladbu třídy. V tomto bodě se jedná přiznaně o sociální inženýrství, na které neexistuje stoprocentně spolehlivý manuál. Jednejte podle svého nejlepšího svědomí a vědomí a věřte ve své rozhodnutí.

3) Je-li realizována třída formou heterogenního kolektivu, odchází do základní školy vždy jen třetina žáků. Ti, kteří ji v novém školním roce doplní, již proto přichází do fungujícího kolektivu a při výběru dětí do třídy by s tím mělo být počítáno jak ze strany rodičů a dětí, tak i ze strany učitelů. Ti 'doplňují' děti do třídy tak, aby zůstala vyvážená (např. v počtu chlapců a dívek, odlišností apod.).

4) Je-li ve třídě přítomno dítě s fyzickým či smyslovým omezením, musí se tento fakt promítnout i do úpravy připraveného prostředí, o čemž bude řeč v následující části. Zároveň na tuto změnu musí být děti ve stávajícím kolektivu dopředu připraveny, ideálně v závěru roku, ještě před nástupem nového žáka. Mohou se například seznámit s novými pomůckami, které spolu s novým žákem do třídy přibudou, jejich používáním a obsluhou. Mohou si vyzkoušet omezení nového žáka formou hry (viz Metodika 2 a 3) aj.

5) Každá třída vedle reálných možností i snahy připodobnit se reálné společnosti odráží i osobnostní nastavení učitelky či učitele. Někteří z nás jsou více tvořiví, jiní pohybliví, třetí intelektuálně založení. Je dobré si své přednosti, které mohou být zároveň i omezením, uvědomit a s tímto

poznatkem pracovat. Je pro nás vždy snazší a efektivnější v dětech rozvíjet to, v čem jsme sami dobří, co nám samotným jde. Rozvíjet to, co nás samotné až tak moc nebaví či nám nejde, můžeme přijmout jako výzvu a učit se s dětmi společně, nechat se jimi inspirovat a od nich si pomoci. s tímto vědomím přijímáme do své třídy i děti, které jsou od nás odlišné a představují výzvu a inspiraci zkoušet věci nové nebo jinak. Jako vědomý učitel a průvodce mohu přiznat, že některé věci neumím tak dobře jako jiní, mohu přiznat, připustit, a dokonce se i nechat vést dětmi, které mi v tom pomohou a které se tak stanou spolutvůrci svého vzdělání. Jednostranně zaměřená třída, následující talenty a podstatu svého průvodce, neposkytuje takové možnosti jako třída postavená na rozmanitosti. Výše popsanou homogenitou jsou ohroženy zejména školy, kde poptávka rodičů převyšuje nabídku kapacity školy. Vytváří se tak – spíše než individualizované a integrované prostředí – sociální bublina, ve které dítě vyrůstá.

6) v rámci školy je dobré obdařit různorodostí, pokud je to možné, všechny třídy rovnoměrně – tj. nevytvářet třídu, ve které jsou koncentrované děti s odlišným mateřským jazykem, chlapci/dívky, děti pohybově či smyslově omezené, ADHD diagnostikované děti apod. Tento typ homogenity je možná ekonomicky výhodnější (např. připravené prostředí pro fyzickou odlišnost jen v jedné třídě), v reálném životě to však prohlubuje hranice My/Oni a spolupráce je tím značně omezena. Nedochozí k individualizaci ani k inkluzi, ale spíše k závislosti slabší/omezené třídy na třídách ostatních. Jak již bylo popsáno výše, omezení a odlišnost je běžnou

součástí společnosti, nikoliv anomálií, kvůli které je potřeba vytvářet speciální programy, metody výuky či vzdělávání. Cokoliv speciálního vede v tomto ohledu k vyčleňování.

Další zdroje k práci s heterogenními třídami:

- 1) Podpora práce s dětmi s odlišným mateřským jazykem, včetně pracovních listů ke stažení zdarma zde <https://www.inkluzivniskola.cz/>.
- 2) Výhody, nevýhody a rizika ve věkově homogenní a heterogenní třídě k prostudování zde, str. 22 – 52. http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/42813/jind%C5%99ichov%C3%A1_2018_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y, nebo str. 32 – 37 zde: https://is.muni.cz/th/sq8td/Magisterska_prace.docx.

Připravené prostředí

Vnitřní prostor

Níže popsané je ideální prostředí. V rámci možností své konkrétní školy se k němu můžete co nejvíce snažit přiblížit.

Prostor je velký, otevřený, dělený nábytkem do různých koutků/center (blíže popsaných níže). Je dostatečně prosvětlený přirozeným světlem (dostatek oken). Stěny jsou vymalované jemnými pastelovými barvami, které mají na dítě uklidňující vliv, popř. bílé. Barvy jsou lomené do bílé, spíše než do samotné barvy, neboť syté barvy silněji působí na emoce dětí, které nejsou kolektivně nutně sdílené (emoční reakce na barvu prostředí). Podlaha je z přírodního materiálu (dřevo, parkety, korek), doplněná řadou koberečků a měkkých podložek, matrací a kůží (ovčí, kravská, z divočáka apod.) Speciální úpravu prostředí vyžaduje kolektiv, který má ve svém středu dítě s pohybovým či smyslovým omezením.

Úprava prostředí pro vozíčkáře – inspirace zde: <https://www.rehabilitace.info/zdravotni/jak-upravit-byt-pro-vozickare/>.

Úprava prostředí pro slabozraké – inspirace zde: <http://www.tyflonet.cz/socialni-sluzby/upravy-interieru-pro-nevidome-a-slabozrake>.

Nábytek je z přírodních materiálů a přizpůsobený velikosti dítěte. Pomůcky jsou uloženy na otevřených policích, kde je na v nich uložený materiál dobře vidět. Prostor je členěný do koutků (jazykový, dramatický, matematický, hudební, jídelní, hygienický, relaxační, vědecký, úklidový, převlékačí a jiné podle potřeby či profilace

školky). Koutky jsou od sebe odděleny nábytkem či policemi, ve kterých jsou uloženy pomůcky pro dané místo. U každého koutku je prostor pro práci dítěte – ať již na zemi nebo u stolu. Centrální prostor je ponechán volný, kde se může sdílet a sejít celá třída společně. Textilie (povlečení, polštářky, koberečky, deky, přehozy, ubrusy a prostírání) jsou sladěné s vymalováním třídy, vkusné, bez křiklavých barev. Relaxačně rovněž působí spíše drobné než velké a výrazné vzory. Ve třídě je dostatek různých zdrojů osvětlení (lampičky, bodovky, centrální světlo). Obzvláště v zimních a podzimních měsících je důležité, aby každé centrum/koutek měl svůj zdroj světla, který si dítě může zapnout/vypnout podle potřeby. Dekorace na stěnách jsou vkusné, visí ve výšce očí dětí, esteticky odrážejí kultur/y, ze kterých děti ve třídě pocházejí. Zvažte vystavování prací dětí. Pokud zvolíte vystavování pouze některých prací, je to vlastně neverbální hodnocení práce dětí. Alternativou může být výstavný koutek, kam všechny děti umístí svou tvorbu za daný den či jinak dlouhé období. Slouží pro jejich vlastní sdílení i pro rodiče, kteří zde mají možnost se s tvorbou dítěte seznámit. Na internetu naleznete v obrazové části celou řadu příkladů, jeden je uveden níže.

Zdroj: <http://montessori.aaas.cz/matrska-skola-monte/montessori-skola/zasady-montessori-pedagogiky/>

Pomůcky jsou rozbitné, realistické, skutečné, je-li třeba, jedná se o zmenšeninu reálného předmětu (např. plastová pilka na dřevo je neúčinným harampádím v porovnání s malou skutečnou pilkou, kterou mohou děti používat v dílně). Je důležité, že materiály jsou rozbitné a realistické, pomůcky nesou známky opotřebení a věku a děti se o ně učí pečovat a vyrovnávat se se situacemi, že něco příležitostně rozbijí nebo zničí. Pomůcky a materiály jsou uloženy vždy v příslušném koutku, v průhledných krabicích nebo viditelně na policích. Můžete a nemusíte na police či krabice umístit fotku nebo značku pomůcky, což slouží pro orientaci dítěte. Zároveň však můžete ponechat více prostoru pro uklid pomůcky a jako 'úložní místo' označit pouze polici. Podobně je tomu i s nádobím, které děti používají při obědě, tj. porcelánové talíře, hrnečky a skleničky namísto plastových kelímků, talířů a ubrusů.

Zdroj: <http://rustspolecne.cz/2012/10/druha-vymena-pytlikovych-aktivit/>

V souvislosti s pomůckami se můžete inspirovat různými systémy – např. Montessori pomůcky tvoří promyšlený a ucelený systém a na trhu je nabízí zavedení dodavatelé, od kterých si můžete vybrat. Jejich příklady a použití najdete v pracovních listech v Metodice 3 Nové vzdělávací metody. Rovněž pomůcky pro pohybové či

smyslově odlišné děti jsou již poměrně dobře dostupné a jejich příklady uvádí Metodika 2 Inkluze/integrace.

Zeleň ve třídě je přítomná podle možností prostředí, dobré je volit různé rostliny, vyžadující různou míru sucha a vláh, světla a stínu, kvetoucí i nekvetoucí a spolu s dětmi dbát na jejich rozmístění a péči. Dovolí-li to prostor školy, je vhodné chovat ve třídě společně i jednoho či dva méně náročné mazlíčky (např. morče a králíčka). Alternativně je můžete chovat i venku na zahradě.

Finanční stránka úpravy školky je poměrně náročná, zároveň je to nejděšnější objekt různých sponzorských darů. Většina dárců totiž vyhledává 'trvanlivé' předměty, které do školy darují, na kterých bude moci dlouho dobu zářit jejich dárcovská aktivita. Zkuste oslovit rodiče či firmy z okolí školy, zda vás v této rovině proměny školky osloví. Zkuste vyzvat rodiče, zda se mezi nimi nenajde nadšený či zkušený fundraiser, který vám se zajištěním financí (či přímo vybavovacích předmětů, rostlin, boxů, nábytku atd.) pomůže. Zkuste se obrátit přímo na velké firmy (Sconto, XXXLutz, Ikea aj), s prosbou o podporu své školky nábytkem či jiným druhem vybavení.

Připravené prostředí

Venkovní prostor

Venkovní prostor je dostatečně velký, členitý. Jsou v něm vzrostlé stromy, keře, upravený trávník i nesezaná louka. Naleznete zde zdroj vody (studna, potůček, fontána, nebo jen vodovodní kohoutek), písek či pískoviště, pařezy či špalky dřeva, spadlý kmen či kmeny, kameny a šterkoviště. Touto rozmanitostí děti získají přístup k mnoha činnostem poznávání a tvoření okolního světa, který je podstatou pro většinu her a výukových metod popsanych v Metodikách 2 a 3 této trilogie. Součástí zahradního mobiliáře mohou být samozřejmě i rozmanité průmyslově vyrobené prolézačky, houpačky, lana, sítě, domečky apod.

Vedle prostoru pro hru a relaxaci by se na zahradě mělo nacházet i místo určené k péči a práci dětí, jako např. záhony s květinami, bylinkami, zeleninou, jedlé keře, jahody apod. Ideálně vybírejte takové rostliny, které dozrávají dříve než o prázdninách, nebo naopak později – to proto, aby je mohlo ochutnat co nejvíce dětí, když o ně všichni pečují na jaře nebo na podzim. Je velmi vhodné používat koření ze své zahrádky do polévek či salátů, které děti ve škole připravují a jedí. Součástí tohoto koutku je i prostor pro zahradnické nářadí, které je k péči o záhony potřeba.

V neposlední řadě nezapomínejte na živočichy, kteří v zahradě žijí. Můžete pro ně s dětmi nebo i jejich rodiči připravit králíkárnu nebo výběh pro morčata, kurníček pro pár slepic, broukoviště, houboviště, hmyzí hotel, včeliště, žabinec a jiné

biotopy, kde je můžete pozorovat. Inspirovat se můžete zde.

Broukoviště: <https://www.calla.cz/stromy/ahmyz/broukoviste-loggery.php>

Houboviště: <https://www.google.com/search?q=houbovi%C5%A1t%C4%9B&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKE-wjx0Lu7tHiAhUSDe-wKHVnDv0QAUIECgB&biw=1366&bih=657#imgsrc=4Valq9Vs3rtjKM>

Hmyzí hotel: <https://www.google.com/search?q=hmyz%C3%AD+hotel&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwj7ku2b79HiAhVOzaQKHeV-BecQsAR6BAgGEAE&biw=1366&bih=657>

Zdroj: <https://www.montessoricr.cz/inspirace/zajimave-cteni/540-venkovni-pripravene-prostredi>

Uvědomujeme si, že hygienická nařízení a kontroly stran inspekce jsou pro mnoho škol velmi svazující a omezující. Zároveň se ukazuje, že přístupy těchto orgánů v různých krajích se velmi liší a různí. V případě skutečného zájmu školy doporučujeme v tomto směru síťování a sdílení zkušeností a tipů na vhodné pomůcky a úpravy (ty které 'projdou'), tipů na vhodné postupy a argumentaci v souvislosti s komunikací s úřady a rovněž využívání těchto škol coby precedentu, který již někde jinde v naší zemi funguje a potřebné

certifikace ze strany kontrolních orgánů obdržel. Síťování není potřeba začínat nové, v rámci projektu, ve kterém vznikaly tyto metodiky již jedno funkční v každém kraji existuje a kontakt na něj můžete získat na vyžádání, skrze e-mailový kontakt Montessori, uvedený v závěru této metodiky.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

A1) Učitel pozorující 1. část

Dobré pozorování, resp. jeho vhodné provádění, je klíčové pro porozumění dítěti a individualizaci obecně. Lidé se dívají očima kolem sebe, ale přesto celou řadu věcí nevidí. Ne proto, že by měli oči zavřené, ale proto, že jim nevěnují svou pozornost. Níže se proto nachází několik důležitých tipů, jak pozorovat, jak se dívat na věci kolem sebe. Tento systém několika málo kroků pochází z metodologie sociálních věd a jistě se vám bude hodit i za hranic školní třídy.

Středobodem tohoto odlišného pozorování je fakt, že člověk nikdy nesleduje věci neutrálně, přesněji – že neexistuje neutrální objekt, věc, chování, lidská interakce. Její uvidění a následná interpretace je totiž vždy zatížena pozorovatelovou momentální i historickou zkušeností a náladou,

přesněji předporozuměním pozorovanému. Řečeno příkladem, pokud mám jako rodič i jako učitel zkušenost, že dítě se usmívá, když je šťastné, může mě velmi překvapit, že úsměv může být vyjádřením i jiné emoce – např. ztrapnění, neschopnosti řešit situaci nebo rezignace. To co vidím, interpretuji nejčastěji podle toho, jakou s tím mám předchozí zkušenost. Tento fakt se navíc často pojí i s přesvědčením, že tato moje interpretace je časem ověřená a proto správná, vhodná a pravdivá.

Takto můžeme fungovat (a často fungujeme) v osobním životě se svými nejbližšími – rodinou, dětmi a kamarády, protože se obklopujeme lidmi, kteří sdílí naše hodnoty, mají třeba i podobné zkušenosti, snažíme se jim ze sebe předat to nejlepší (našim dětem). V profesním životě učitele (nebo i např. vědce, politika, ekonoma aj.) bychom naopak měli pozorovat jinak, očekávat odlišnost, přijímat odlišnost jako nedílnou součást společnosti a učit se s ní pracovat. To začíná už v mateřské škole.

Zkuste se na každé dítě podívat v následujících pěti krocích a vést si o něm v tomto smyslu i záznamy. Na první pohled to vypadá neuvěřitelně složitě a zdlouhavě, ale nezavrhujte to hned po prvním ohledání! Vypěstovat si tento způsob dívání se je zprvu složité, protože na něj nejsme zvyklí, nicméně po krátké době již řada kroků probíhá formou uvědomění v rádech milisekund a nebudete muset tedy absolvovat žádné zdlouhavé slohové cvičení, abyste dokázali situaci vyhodnotit a jednat.

Nejprve ale zkuste vytvořit tabulku o pěti sloupcích (body 4 a 5 jsou představeny na dalším samostatném pracovním listě) a zaznamenávat do ní následující:

1) Co vidím: do této kolonky si zaznamenávejte všechno, co na dítěti můžete pozorovat, ale pozor – pouze fakta! Příklad: vidím, že dítě pláče a že drží v ruce rozbitou hračku a takto to i zaznamenávám. To znamená, že do tohoto sloupce nepatří žádná interpretace (např. že dítě pláče, protože rozbilo hračku). To už – pokud mi to samo dítě vysloveně neřekne, nemohu vědět, je to tedy moje domněnka, nikoliv pozorovaný fakt. Dítě může plakat z úplně jiného důvodu.

2) Co si myslím že vidím. V této části jsou jasně uvědomělá a artikulovaná naše předporozumění situacím. Sem by např. patřila výše uvedená domněnka, že dítě pláče, protože rozbilo hračku. Zároveň však tím, že si uvědomím, že toto není dogma, ale moje zkušenost a moje domněnka, uvědomím si i to, že to někdo může mít jinak, že se nejedná o žádnou univerzální pravdu. V tomto kroku si tedy uvědomím svoji omylnost a relativitu svých přesvědčení, čímž už otevírám vrátka možné odlišnosti.

3) Co cítím, když to vidím. V tomto kroku se dostává do interpretace situace moje vlastní JÁ. Jednání druhých (tedy i dětí) v nás probouzí podvědomé spojení s minulostí. Jejich jednání nám připomíná něco, co *'už tu bylo'*, co už jsme zažili, a tedy i – co v nás zanechalo nějaké emoce. Při opakování tohoto jednání v nás tyto emoce podvědomě ožívají a my reagujeme nejen na tu konkrétní situaci, ale na všechny situace tohoto typu, které si neseme z minulosti. Proto jsou naše reakce někdy přehnané, ačkoliv sama událost se jeví spíše drobností – např. když dítě rozlije hrneček s čajem a dostane pohlavek a velký křik od jednoho z rodičů, ve kterém zrovna v tu

chvíli přetekla jeho frustrace z toho, že si připadá jako domácí sluha, který jen stále po někom uklízí. Uvědomění si vlastních emocí v dané situaci nám pomůže oddělit událost od našeho vlastního JÁ a podívat se na ni s odstupem, s větší objektivitou.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

A1) Učitel pozorující 2. část

Na předešlém pracovní listě jsme objasnili důvody a způsoby správného pozorování. Vytvořili jste si tabulku o pěti sloupcích a pokud s ní pracujete, zapisujete si do ní záznamy o tom, co vidíte, co si myslíte že vidíte a co cítíte, když to vidíte. V tomto pracovním listě rozšíříme její vyplnění o následující dva sloupce, v pořadí tedy č. 4. a 5.

4) Co potřebuji zjistit, abych situaci či pozorované jednání lépe pochopila. V této souvislosti vás může napadnout otázka, kterou se chcete zeptat kolegyň, vedení nebo rodiny dítěte, popřípadě jiných dětí. Může vás napadnout potřeba ověřit si své domněnky i v jiných prostředích (např. venku při pobytu v přírodě, u jídla apod.). Může vás napadnout, že si k tématu potřebujete něco přečíst v odborných článcích nebo na sociálních sítích. Poznačte si to

k pozorované epizodě. Možná se k tomu vrátíte, až budete chystat zprávu pro dítě, školu nebo rodiče. Možná se k tomu vrátíte doma z čistého a čírého zájmu.

5) K čemu mě dané chování/pozorování inspiruje. Do této konkrétní kolonky si zaznamenávejte vše, co chcete zjistit k dané situaci, ale neváže se nutně k samotnému dítěti. Možná se budete chtít zeptat svých rodičů, jak jste jednala vy, když jste byla v podobné situaci a věku dítěte. Nebo budete chtít o tom napsat anonymizovaný příspěvek do nějaké odborné diskuse na sociálních sítích, diskutovat to na sdílení s ostatními kolegy a vzejde z toho nějaký závěr, důležitý pro vaše vnímání situace.

Doporučujeme vyzkoušet si toto pětifázové pozorování nejprve na krátkých situacích a interakcích, např. když si děti chystají svačinu, nebo když se oblékají; nikoliv jako celodenní aktivitu. Postupně získáte schopnost přepínat do 'pozorovacího' módu a pět kroků si spíše uvědomovat simultánně, ne už nutně zapisovat v jednotlivých odstavcích. Přesto je vhodné na konci každého dne si svoje poznatky shrnout a do pěti fází rozdělit, vést si takový terénní pozorovací deník na každé dítě. Budete v něm mít přehledně uspořádané, co u daného dítěte nejčastěji vidíte, na co se u něj soustředíte, jaké emoce ve vás vyvolává. Po měsíci či dvou svého pozorování si záznamy u každého dítěte přečtete uceleně – možná budete sami překvapeni, co z nich zjistíte. Budou to pro vás rovněž neocenitelné podklady pro komunikaci s rodiči, vedením i dalšími učiteli, ale i manuál k tomu, na čem s dítětem pracovat, v čem podporovat jeho rozvoj, k čemu jej motivovat.

Extra tip: odděľujte ve svých záznamech situace, kdy dítě ví, že je pozorováno, od těch, kdy to neví. Vědomí pozornosti často výrazně mění chování dítěte a je to velmi povrchní a jednostranná znalost, která z něj vychází. Proto např. zkoušení, exhibice, vystoupení a jiná veřejná vystoupení velmi zřídka dokáží u dětí vyjevit jejich skutečné znalosti a dovednosti. Spíše ukazují na schopnost zvládat koncentrovanou míru pozornosti a na výši sebevědomí dítěte.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

A2) Učitel průvodce a motivátor 1. část

Dobré pozorování je cestou k dobrému poznání dítěte. Učitel, který dobře zná svoje svěřené děti, je následně dovede individuálně motivovat a provádět jejich činnostmi, emocemi a vlastně jejich aktuálním životem. V individualizované škole se střídají kolektivní časy (např. ranní kruh sdílení, společná návštěva divadla, společný oběd aj.) s individuální činností uvnitř i venku. Průvodce nepracuje jen s jedním dítětem, ale má jich na starosti mnoho. Je-li cílem vychovat z dětí poslušnou armádu, pak univerzální učitelkou či ředitelkou vytvořené povely a signály mohou být vhodným nástrojem, jak děti vycvičit k poslušnosti a předvídatelnosti. Je-li náš cíl odlišný, neznamená to, že bychom měli na univerzální povely a signály rezignovat. Lidé – bez ohledu zda děti či dospělí – potřebují

hranice, v rámci kterých mohou uplatňovat svoji svobodu, jak již bylo řečeno v první části této metodiky. Tyto hranice si ale tvoříme ve škole společně s dětmi, skrze třídní pravidla.

Každé dítě by mělo mít pocit, že do třídních pravidel přispělo nějakým návrhem, něčím, co je pro něj v životě v kolektivu důležité. Můžete začít s dětmi hovořit o tom, co se jim na nich samotných a později na ostatních dětech líbí, co je pro ně příjemné, hezké, milé, co jim dělá radost. Vytvořte si například tabuli radosti, kam děti mohou kreslit, psát, lepit obrázky výše uvedeného. Po nějakém čase takto sdílených pocitů s dětmi hovořte o tom, co se často na tabuli opakuje, např. každý den, nebo u mnoha dětí – a zda by z toho šlo vytvořit nějaké pravidlo, návod na chování, které by nám působilo to, že se spolu cítíme dobře.

Podobným způsobem hovořte s dětmi a vytvářejte tabuli smutku. Co nás bolí, co nám způsobuje smutek, co nás rozzlobí, čeho se bojíme, co je nám líto, co se nám nelíbí. Můžete o tom nejprve hovořit v kontextu celého dětského světa – tj. o tom, co se jim nelíbí doma, venku i ve třídě, teprve později se zaměřit pouze na kolektiv školy. Opět po nějakém čase společně zkuste vytvořit pravidla. Můžete s dětmi trénovat i nácvik demokracie – něco se nelíbí vícero dětem, zatímco jiní jsou k tomu neteční. Když je skupina přehlasuje, pravidlo platí. (Pozor ale, abyste se nenechali dotlačit do prosazení přání, která nemůžete splnit – např. když si děti odhlasují, že každý pátek budou chodit společně se školou na zmrzlinu).

Až se vám podaří společně vytvořit třídní pravidla a poznat nové žáčky, což může

být kolem října či listopadu (připomínáme, že v ideální individualizované třídě se v září obnovuje vždy pouze třetina kolektivu, protože je to třída věkově smíšená a pouze třetina dětí odchází v září do školy), můžete naplno začít uplatňovat své průvodcovské schopnosti pro celou třídu a motivovat každé dítě k nejlepšímu sebezvoji, který je v daném kolektivu, místě a čase možný. Jak se takové správné motivování dělá? Za předpokladů, že máte připravené prostředí dle výše popsaného návodu a dle možností vaší školy, pak:

1) Předved'te práci s pomůckou a materiálem individuálně či skupinově dětem, které chtějí danou činnost vykonávat, a poté je nechte, aby si činnost regulovaly samy a měly možnost ji opakovat tak dlouho, dokud nebudou s výsledkem spokojeny. Pomáhejte jim pouze tehdy, pokud jste o pomoc požádány, ale vždy pouze v dílčích krocích. Nikdy nedělejte práci za děti (např. nestříhejte, nelepte, nedodělávejte, nevylepšujte). Pokud o to stojí, nechte dítě pracovat s pomůckou či materiálem tak dlouho, dokud si činnost neosvojí nebo není s výsledkem spokojené. Jako příklad můžeme uvést výrobu papírového ptáčka na špejli s látkovým bříškem. V běžné škole takováto činnost běžně probíhá hromadně a jeden den. Všechny děti mají vyčleněný čas, kdy je ptáčka možné vyrobit, neboť jen v této chvíli je k dispozici materiál i paní učitelka, která podává ústní výklad, co a jak a kdy. V individualizované školce je vedle ústního představení činnosti paní učitelkou k dispozici i obrázkový či textový manuál, podle kterého se dítě může kdykoliv v budoucnu k výrobě ptáčka vrátit, zkusit ho znovu, lépe, ještě jednou a samo. Rovněž materiál pro

výrobu ptáčka je k dispozici dle potřeb dítěte/dětí mnoho dní. Podrobný obrázkový návod je součástí každého tvořivého procesu. Vychází to z přesvědčení, že dítě touží nejprve si osvojit správnou či běžnou praxi dělání věcí, aby se vůči ní mohlo následně vymezit (přijmout ji a zdokonalovat, odmítnout, vylepšit, jít jinou cestou).

Zdroj: <http://www.montessoridoma.cz/?p=706>

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

A2) Učitel průvodce a motivátor 2. část

2) Motivujte děti k činnosti i jinak než verbálně. Obměňujte ve třídě pracovní materiály, nechávejte 'jakoby náhodou' na policích rozložené otevřené knihy, věnujte se sami práci s pomůckou či s materiálem, pokud zrovna nepomáháte nějakému dítěti (jděte příkladem). Zapojujte se do dětských her, pokud o to děti stojí a vyzvou vás, nezůstávejte stranou 'jako dozor'. Svým zapojením do jejich her, které děti řídí (a řídí i vás v danou chvíli), budujete pocit kolektivu, sounáležitosti a rovnosti mezi průvodcem a dětmi.

Zdroj: <http://www.klubstromecek.cz/>

3) Nehodnoťte činnost dětí rádoby objektivními a kvantifikovatelnými měřítky (např. tvůj obrázek je hezčí než Pétův; ty jsi ta nejšikovnější holčička ve třídě). Buď mírně pozitivně a stimulačně, vytváří to a podporuje v dětech stereotypní představy, které jsou později podkladem pro jejich sebenaplňující se proroctví a časté psychické bloky. i pozitivní motivace může v budoucnu přivodit stres (např. nejšikovnější holčička ve třídě má od svého života očekávání, že to tak bude pořád, když to bylo pořád ve školce a ve chvíli, kdy poprvé narazí, se s tím následně nemusí vhodně vyrovnat. Svět je plný vzorných a šikovných holčiček, vyrostlých v ženy, které v rámci plnění plánu učitelů a rodičů ztratily samy sebe a nevědí, kým skutečně jsou). Inspirovat se ve způsobech hodnocení můžete např. zde <https://www.rodicevitani.cz/rodina-a-skola/vychova/10-tipu-dite-chvalit-neskodit-mu-tim/>.

4) Podporujte smysl pro kolektiv třídy společnými cíli a dlouhodobými projekty, do kterých může každé dítě přispět podle svého, motivujte děti k dodržování společných pravidel. V tomto smyslu výborně funguje společný domácí mazlíček, záhony, na kterých děti pěstují květiny, bylinky či zeleninu, péče o stromy či keře nebo společná výroba nějaké pomůcky,

výzdoby, kterou následně používají či sdílí ve škole všichni.

5) Nevynechávejte z učení svou osobu. Oceňte děti nebo situaci, když se dozvíte něco nového, poučného, ale i negativního či smutného. Do procesu rozvoje a seberozvoje patří stejnou měrou události veselé a úspěšné jako ty smutné a neúspěšné. Využijte jejich potenciál pro sebe i pro děti. Používejte příběhy ze svého života, tzv. 'když jsem byla malá' k učení příběhem a zkušeností. Velmi dobře fungují na vytvoření pevné vazby mezi průvodcem a dítětem. Nebojte se projevit radost, bolest, únavu, stres, strach a jiné emoce před dětmi. o svých emocích s nimi hovořte a podpořte je v tom, aby dovedly i ony verbalizovat svoje pocity.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

A3) Učitel naslouchající

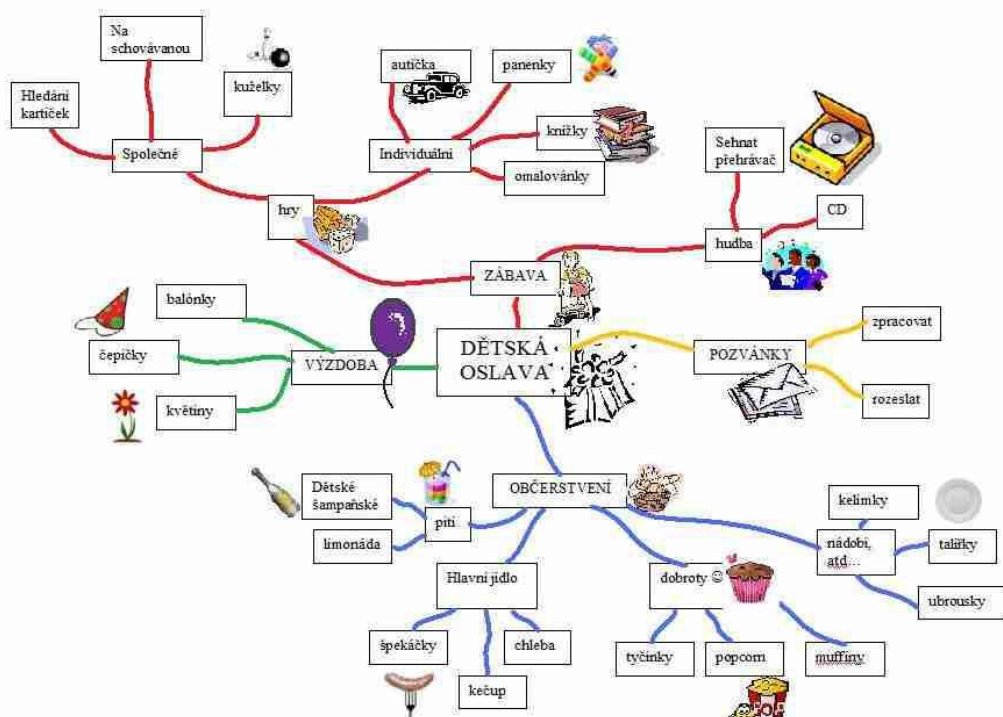
Obecně se věří, že učitelé hodně mluví. V masérské škole se dokonce vyučuje, že učitelé mají zvláště namožené svaly v oblasti čelistí a zkušený masér jim dokáže poskytnout speciální služby, aby se jim v této části obličeje ulevilo. Tato představa vychází ze zažitého frontálního způsobu didaktické výuky, kdy učitel je svrchovaná autorita, mající patent na vědění, kterým plní své žáčky. Učitel-průvodce však pracuje zcela jiným způsobem. Mnohem důležitější, než mluvení je pro jeho práci jednak výše uvedené pozorování, což je vlastně naslouchání řeči těla, a poté rovněž naslouchání mluvenému slovu, tedy tomu, co děti říkají. Tyto dvě oblasti komunikace se párují v chování dítěte, v jeho celkovém projevu. Ne vždy je v souladu to, co člověk dělá, s tím, co říká, a to jak u dospělých, tak

u dětí. Pozorování již byla věnována předcházející část, nyní se soustředíme na slyšení mluveného.

Poslouchejte, co děti říkají vám i samy sobě! Nehledejte v jejich projevech analytické myšlení, sekvenci či systematičnost, kterou očekáváte od dospělých. Spíše si představte jejich verbální projev jako myšlenkovou mapu, na které vznikají ostrůvky vzájemně propojené emocemi. Tyto ostrůvky jsou nejčastěji záramovány příběhem: o rodině, o hračkách a věcech, které je obklopují, o situacích, o emocích. Přichází náhle a nečekaně, často bez vztahu k předešlému tématu rozhovoru nebo činnosti.

Děti strukturují své myšlení a verbální projevy jinak než dospělí. Analytické a sekvenci myšlení a vyjadřování je kulturně předávaná zkušenost, nabývaná nejvíce systematičností předávaných informací, která se děje ve vzdělávacích institucích. Při práci s předškolními dětmi není tento způsob komunikace u většiny dětí ještě běžný.

Dětské myšlenkové mapy a jejich emocemi propojené ostrůvky vědění v nich fungují jako velmi volné asociace na podněty, které dítě obklopují, které na něj působí a které se mu honí v hlavě. Například je velmi běžné, že dítě pracuje s knížkou, jejímž tématem je třeba rodina a rodinný život, a přitom vám začne vyprávět příběh o broučkovi, kterého našlo utopeného v sudu na zahradě. Tato volná asociace ztráty rodiny nebo jejího člena (brouček se utopil, maminka ho hledá, brouček se utopil, už nikdy maminku neuvidí) se dítěti zhmotní v konkrétní pozorované a prožité situaci, která říká mnohem víc, než jen to,

že hmyz se topí ve stojatých vodách. Zaznamenávejte tyto ostrůvky myšlení do myšlenkové mapy dítěte, všimněte si jich a skládejte je dohromady. Umožní vám dítě poznat a nahlédnout do jeho duše.

Poslouchejte i rodiče dětí, jak hovoří s dětmi, jak hovoří s vámi i mezi sebou. Připravte se na předem na fakt, že častěji vyjadřují dospělí v naší kultuře kritiku než pochvalu (i známá pohádka o Františkovi Nebojsovi, který dlouho nemluvil, protože nebyl důvod ke stížnosti pracuje s tímto faktem) a že značná část komunikace mezi rodičem a učitelem spadá tudíž do této oblasti. Není to specifikum školy či školky, děje se to všude ve veřejné komunikaci – sami si to můžeme uvědomit na sobě – např. v obchodě, kde rovněž častěji sdělujeme problémy a nedostatky, než chválíme a děkujeme. Rovněž si v této souvislosti můžeme připomenout, že často není kritika namířená osobně, proti jednotlivci, ale vyjadřuje problémy či nespokojenosti se systémem, se strukturou, jíž je učitel první (a často i poslední) hromosvod. To je opět

běžná záležitost pro většinu komunikace ve veřejných prostorech – podobně jsou kritizováni číšníci za špatné jídlo, prodáváci za nedostatek zboží či sestřičky za dlouhé čekání v čekárnách. Připravte se na tento fakt předem a pohlížejte na kritiku jako na způsob snahy řešit témata, která se většinou netýkají přímo vaší osoby nebo vašeho dobrovolného chování či konání. Tipy a rady, jak vytvořit vhodné prostředí pro komunikaci s rodiči, jsou blíže popsány v pracovních listech v Metodice 2 – Inkluze a integrace.

Myšlenková mapa: zdroj <http://www.kovaldovan.est-ranky.cz/clanky/kreativni-prace-s-informacemi/myslenkova-mapa---tema--detska-oslava.html>

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

A4) Učitel – řešitel sporu

Spory v kolektivu jsou běžnou záležitostí a jako k takovým bychom k nim měli přistupovat. Konflikt je běžná forma lidské interakce, jeho řešení je však různé. Západní společnost je nejčastěji v souvislosti s konfliktem vychovávána v přesvědčení, že nejdůležitější součástí řešení sporu je najít pravdu a potrestat viníka. Na tomto základě je vystavěn celý náš právní systém a v tomto duchu jsme i od malička vychováni. Velmi často se však ukazuje nedostatečnost takového řešení pro dlouhodobé fungování kolektivu.

To proto, že se velmi často odehrají situace, kde pravda není jednoznačná, stejně tak jako není jednoznačná vina či viník. Jedno dítě je například lakomé, nechce se rozdělit o společné zdroje a jinému dítěti se navíc ještě vysmívá. Druhé dítě tlak nevydrží

a vezme si svůj díl silou. Ani jedno dítě nerespektuje pravidla, která si třída společně vytvořila. Trest je v tomto případě možný, zároveň je však důležité, aby většina učitelova úsilí mířila nikoliv na vymyšlení a vykonávání trestů, ale na snahu zamezit tomu, aby se konflikt v budoucnosti opakoval. To je nejdůležitější výstup – vytvořit či podpořit takové řešení, které zamezí či výrazně zmírní možnosti a situace, kdy by se konflikt mohl v budoucnu opakovat. Ne vždy je to možné okamžitě a řešení vyžaduje čas a společné úsilí. Důležité však je, aby toto průvodce-učitel podržel v paměti. Nikoliv trestat nutně viníka, ale snažit se zamezit opakování konfliktu v budoucnu. Ne vždy je toto řešení spojené s trestem.

Zbytečné a nefunkční se při sporech ukazují otázky, která většina z nás používá automaticky – jako např.: *Proč jsi to udělal? Co si myslíš, že děláš?* Dítě jedná v afektu, v emoci, nemá své chování promyšlené a na tyto otázky neumí racionálně odpovědět (podobně jako i dospělý v dané situaci). Mnohem více funkční je popis toho, co jednání dítěte způsobilo jiným, popř. mě samotné – jako např. *Honzíka to bolí, když ho takhle držíš!* nebo: *Opravdu zuřím a je mi líto těch skříněk, když po nich patláš prsty špinavými od barev!* Po zastavení nevhodné činnosti by měla následovat verze každého dítěte: *Co se stalo? Proč se to stalo?* Učitel-průvodce se pravděpodobně v této chvíli dozví dva různé příběhy, dvě různé verze. V této chvíli je velmi důležité dobré naslouchání a pozorování obou/všech dětí, při kterém se soustředíme na příčiny sporu. Po vyslechnutí příběhů může následovat jedno z řešení: buďto průvodce/učitel sám navrhne, jak spor vyřešit tak, aby už se v budoucnu neopakoval, nebo –

pokud k tomu má prostor a čas – navrhne účastníkům sporu, aby sami hledali řešení. k tomu nám mohou pomoci otázky: *Co by ti pomohlo, aby ses s Míšou usmířila? Jak bys chtěla, aby to vypadalo? Co se má stát, abys mohla být spokojená a pracovat?*

Důležité je, aby jedno dítě nevyšlo ze sporu vítězně – kdy jeho přání bude plně respektováno, zatímco druhé poražené – musí se plně přizpůsobit. Tento typ vítězství je většinou krátkodobý, poražené dítě se cítí ukřivděné a konflikt se brzy vyhročí znovu. Učitel-průvodce vede děti ke kompromisu, kde obě strany konfliktu musí ze svých očekávání slevit, aby mohla být nastolená harmonie, která bude dlouhodobějšího charakteru. Harmonie se liší od prosazení vlastního ega. Je většinou zároveň velmi křehká a učitel-průvodce musí v nejbližších dnech dávat pozor na její zachování, dodržování dohodnutých pravidel, popřípadě opět iniciovat jejich změnu, pokud nazná, že k tomu dozrál čas.

Rozkazování a autoritativní nereflexivní udílení pokynů je mnohem snadnější způsob ovládnutí kolektivu než kompromis a křehká harmonie. Vychovává však z dětí osoby podřízené autoritě, často žijící ve strachu vyjádřit se. Strach vede k úskočnému a zkratkovitému jednání, jak v dětství, tak i následně v životě. Kompromis a zodpovědná forma dialogu a život v otevřené komunikaci je složitější, čím větší je kolektiv, ale vede k rozvoji úplně jiné osobnosti. k takové, která se nebojí vyjádřit svůj názor, dokáže v kolektivu hledat kompromis a řídit se jím, jakož i navrhnout změnu pravidel, pokud je to třeba. Vede k zodpovědnosti za sebe i za druhé.

Doposavad se většina doporučení týkala toho, jak se má učitel připravit pro žáky a jejich rodiče. Následující odstavce se věnují doporučení, jak se věnovat sama sobě, abych měla radost ze sebe i ze své práce. Odkazujeme zde na cvičení jak pro budování důvěry v kolektivu a v kolektiv, tak i pro uvědomování si a budování důvěry sama v sebe.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

B1) Seberozvoj pedagoga, individuální cvičení: Vnitřní dítě

Cílem cvičení je probudit, obnovit či prohloubit soucit a lásku sám k sobě.

Učitel, který si sám sebe váží a má se rád, je vyrovnaný, laskavý, klidný, soucitný a laskavý i k jiným lidem, dospělým i dětem. Učitel, který vede děti na jejich cestě životem, nesmí zapomínat na své vlastní dítě, které sídlí uvnitř každého z nás.

Najděte si místo, kde se cítíte dobře a kde vás nikdo nebude alespoň hodinu rušit. Může to být venku na zahradě, v lese, v parku, v domě, na půdě, v křesle, v posteli (tam však pozor, abyste neusnuli). Až si takové místo najdete, pohodlně se v něm uvelebite, zavřete si oči, olíznete si rty a dvakrát polkněte. Soustředte se na svůj dech, zhluboka dýchejte, mějte zavřené oči.

Vyvolejte si vzpomínku, kdy jste byla dítě a pozorujte se. Co děláte, co máte na sobě, kde jste, s kým tam jste. Snažte si tuto vzpomínku udržet co nejdéle a co nejdéle se pozorujte, zůstáváte vlastně sama se sebou, se svým dětským já. Tuto fázi můžete trénovat nekonečně dlouho – pár ztišení, týden, měsíc, nebo několik měsíců. Je dobré, pokud si najdete každý den chvilku takto své vnitřní dítě probouzet.

Poté, co vám přivolání svého vnitřního dítěte už nebude dělat problémy, zkuste na něj v duchu nebo polohlasně hovořit. Většinou to bývá snadnější v duchu, účinnější je to však polohlasně, protože slyšíte sama sebe, drží to vaši pozornost k situaci a momentálnímu dění lépe. Řekněte svému dětskému já, co k němu cítíte. Vzpomínky na dětství mohou být velmi různé, pro někoho kouzelné a krásné, pro jiného bolestné a smutné. i vaše vnitřní dítě tomu bude odpovídat – tj. není běžné ani nutné, aby bylo veselé, skotačivé či hravé. To je klišé z dětských knížek a socialistické propagandy minulosti. Řekněte mu to, co k vám v daný moment přichází: Mám tě ráda, je mi tě líto, cítím s tebou, vím, že se bojíš, líbíš se mi, bojím se tě aj. Pozorujte reakci dítěte na váš hlas. Je možné, že se vaše vnitřní dítě vyplaší a zmizí. Nenechejte se tím odradit, zkoušejte ho vyvolat znovu, až se opět objeví.

Pokud jsou vaše vzpomínky bolestné, bude vám vyvolávání vnitřního dítěte trvat delší dobu. To proto, že jste tyto vzpomínky v sobě přehradila, zazdila, aby vám nepůsobily bolest. To funguje po nějaký čas života, ale většinou se v nečekaných a nekontrolovaných chvílích stejně vyklubou na povrch a bolest je pak znásobena.

Prožívejte si vyvolávání svého vnitřního dítěte kontrolovaně a učte se k němu vy-
pěstovat si soucit, něhu, laskavost, pocho-
pení a lásku. Toho docílíte tak, že k němu
budete hovořit a budete mu povídat
o svých pocitech k němu, k situacím, ve
kterých ho vidíte, k emocím, které ve vás
probouzí. Je to dlouhá práce na mnoho mě-
síců, možná i let, ale nese bohaté ovoce se-
belásky a sebepochopení. Je to čas pro vás,
váš čas. Zatímco s dětmi a prací s dětmi se
většinu času vydáváte, v těchto chvílích
budete dostávat a obdarovávat sama sebe.

Až se vám bude vnitřní dítě objevovat
v mysli a představách relativně snadno,
můžete si ho vyvolávat a hýčkat mnoho-
krát za den – třeba tím, že mu koupíte vel-
kou zmrzlinu či sladkosti, které mělo celý
život rádo (a vy si ho užijete s ním tím, že
ho spolu sníte), tím, že mu uvaříte jeho ob-
líbené jídlo z dětství, koupíte mu hračku,
po které toužilo, dopřejete mu aktivitu, kte-
rou rádo dělalo, otevřete dětskou knížku
a budete mu/sobě nahlas číst před spaním,
nebo mu pustíte poslouchací pohádku. Ne-
musíte se u toho stydět, že budete dětinští
– budete to provádět většinou v intimitě
svého domova, ale s plným vědomím, že to
děláte pro sebe, pro své vnitřní dítě, které
je vaší součástí a které milujete, soucítíte
s ním a hýčkáte si jej. Každý z nás má své
vnitřní dítě v sobě. Buďme k němu soucitní
a pozorní. Pokud se mu v dětství nedostalo
lásky či pozornosti, jediný, kdo ji může na-
šemu dítěti nahradit nyní v dospělosti,
jsme my sami.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

B2) Dětství – cvičení s polštářky

Abyste si uvědomila a zpřítomnila své pocity z dětství, můžete zkusit ještě jedno cvičení. Položte si na zem dva polštářky, asi tak dva metry od sebe. Jeden představuje vaše dětství, jeden vaši dospělost. Zavřete si oči a chodte mezi nimi ve tvaru osmičky – tj. místo uprostřed mezi nimi je hranice mezi vašim dětstvím a dospělostí. Chodte pomalu, abyste dokázala vnímat, jak se v kterém místě cítíte. Pokud se někde cítíte hodně silně – pozitivně či negativně, zpovalte, zastavte se tam a prožijte si ten pocit. Vnímejte jeho intenzitu a zamyslete se nad věkem, ve kterém stojíte. Kolik vám v tom pocitu bylo let, co se v té době stalo a jak tato situace odeznívala poté, co se zase vydáte na cestu? Procházejte si osmičku opakovaně, mnohokrát za sebou, a pozorujte, jak a zda se vaše prožívání

jednotlivých míst mění poté, co jste si jejich sílu uvědomila, tento věk znovu prožila a zážitky z té doby zpřítomnila. Váš realistický návrat do dětství vám pomůže uvědomit si na své osobě jeho sílu, jeho radosti i strasti. Bude to cenný poznatek pro kolektivní cvičení, které doporučujeme v jednom z následujících kroků.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

B3) Dětství – cvičení se zrcadlem

Toto cvičení má za cíl uvědomit si své strachy a negativní vzpomínky z dětství a zpracovat je skrze znovuprožití do svého současného já a své práce s dětmi.

Napište si na papírek strachy z dětství, na které si během pěti minut vzpomenete, a jejich příčinu. Stačí vždy jednou větou, velmi jednoduše – např. *Jako malá holka jsem se bála pavouků, protože mi připadali odporní.* Pročtete si několikrát svůj seznam nahlas. Poté předstupte před zrcadlo a řekněte sama sobě o svých straších – zopakujte pomalu věty, které jste si napsala. Sledujte přitom sama sebe – své oči, svou mimiku. Myslete při tom na to, že popisujete své strachy sama sobě, říkáte to sama sobě, je to vážné, v dětství vás to hodně děsilo. Zkuste si to říkat několikrát po sobě, opakovaně. Poté se vraťte do svého

bezpečného místa (křeslo, postel, zahrada atd.) a zkuste na papír zachytit své pocity z tohoto cvičení. Zmizely vaše strachy? Jsou tam stále? Jaké to je, slyšet a vidět sama sebe, jak o nich hovoříte? Jak moc jsou tyto strachy spojené s racionalitou, která se od dospělých očekává? Je nějaký rozdíl mezi tím, co byste od sebe chtěla a jak to skutečně máte v souvislosti s vašimi dětskými strachy?

Cvičení vás vede k hlubšímu pochopení sebe samé, k uvědomění si vlastních limitů, k hlubšímu sebepoznání a narovnání očekávání, které od sebe samotné máte.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

B4) Kolektivní sebezrozvoj pedagogů nebo též teambuilding 1. část

Cílem je posílit souznění s kolektivem, posílit pocit sounáležitosti s povoláním učitele MŠ, uvědomit si sám sebe a své pocity z dětství, uvědomit si pocity svých kolegů z dětství, zapracovat své pocity do své práce s dětmi.

První fáze: evokace – uvědomění si

Začněte úpravou místnosti – ideálně beze stolů, sezení je uspořádáno do kruhu, kde každý vidí na všechny ostatní.

Po přivítání (je dobré, aby jedna osoba setkání moderovala, můžete si své setkání vést sami, nebo si na to najmout facilitátora) začněte tím, že každý sám za sebe a všichni v kolečku řeknete ostatním jeden ze svých dětských snů: *Když jsem byla malá, snila jsem o tom, že...* Dozvíte se spousta snů

a přání, některá splněná, některá nesplněná. Zapisujte je heslovitě na tabuli či plakát a pověste je poté, až je všechna shromáždíte, někde viditelně ve sborovně či společné místnosti a ponechte je tam i po ukončení tohoto sdílení – bude vám to připomínat vaše dětství, dětské sny, ale i tyto společné chvíle, kdy jste své sny sdílela s kolegyněmi.

Můžete si též dopředu domluvit, že si přinesete každý svou oblíbenou knížku nebo hračku z dětství a namísto povídání o snech budete mluvit o této hračce/knížce. Alternativou je též přinést ochutnávku vašeho oblíbeného dětského jídla, poslat ho kolovat a povídat o tom. Nabízí se tak tři možné otevírací aktivity, popřípadě tři možná společná setkání. Výstupy/plakáty si vždy ponechte vystavené ve společném prostoru delší dobu – klidně i v místech, kde to mohou vidět děti – můžete jim povídat sami o sobě jako součást učení příběhem.

Jádro setkávání: volit můžete i z následujících témat.

1. Téma – Strach

První z nich je rozšíření aktivity z individuálního rozvoje – cvičení se zrcadlem. Namísto říkání to sami sobě do zrcadla říkáte své strachy svým kolegům a oni zase vám. Utvoříte dvě skupiny – vnitřní a vnější kolečko – a stojíte čelem k sobě. Začíná vnitřní skupina – řekne svému partnerovi, který stojí naproti: *v dětství jsem měla strach z ...*, nyní jen konstatování strachu, bez vysvětlení, které jste dělali ve cvičení o samotě. Jednou, dvěma větami, bez vysvětlování, bez navazování rozhovoru. Poté řekne partner ve vnějším kruhu svému partnerovi ve vnitřním kruhu

o svém strachu: *v dětství jsem měla strach z...*

Až si partneři informaci vymění, tak bez hodnocení a dalších komentářů udělá vnější kruh krok doleva a stojí před novým partnerem, kterému říká totéž – ten stejný strach jako popisoval prvnímu partnerovi. Tak se vystřídáte se všemi partnery v kolečku. Poté můžete změnit místa a zkusit jiný strach – opět vícekrát zopakovaný, dokud se v kolečku nepotkáte se všemi partnery. Strachy lze variovat libovolně dlouho, dokud mám co sdílet, nebo dokud je nálada.

Po ukončení je dobré sejít se opět v kruhu, sedící, a popovídat si o tom, co se se strachy během toho putování v kolečkách dělo – mizely? Zdály se méně a méně důležité? Zůstávají? Jak to mají jiní? Pokud si kolektiv důvěřuje, můžete přejít ze svých dětských strachů na ty současné: např. *Mám strach, že neumím vzbudit autoritu. Mám strach, že nejsem dost dobrý* apod. Tento proces je velmi ozdravný, pomáhá zbavovat se strachů, vidět jejich iracionalitu – ovšem za předpokladů, že si kolektiv důvěřuje. Doporučujeme nikoho do této aktivity nenutit a sdílet ji pouze tehdy, když bude účastník sám chtít. Zároveň ale lidé, kteří své pocity nesdílí, by se neměli setkáni s jinými účastnit, neboť by to produkovalo nerovnováhu v kolektivu.

Po ukončení povídání v kruhu se rozdělte na menší skupinky a zkuste v nich vytvořit nějaký společný závěr na téma strach. Zapište jej heslovitě na plakát. Až budou všechny skupinky hotové, společně své závěry sdílejte. Vytvořte z plakátů koláž a nechte je viditelně ještě pár dnů/týdnů ve společném prostoru. Na závěr – opět

všichni po jednom v kruhu shrňte každý sám za sebe, co jste se pro sebe o strachu během skupinového i individuálního sdílení dozvěděli.

2. Téma – dětství – formou sdílení

Přineste si jednu fotografii ze svého dětství a sdílejte příběh s ostatními učiteli/průvodci. Poté, co příběh představíte, zkuste spolu s ostatními přijít na to, co pro vás v něm bylo důležité, potažmo – co je důležité pro děti obecně a dá se to ukázat na vašem příběhu. Tím se z vašeho osobního a soukromého dětství stane obecné poučení o dětství jako takovém a můžete tuto informaci použít při své vlastní práci. Tato forma sdílení je nekonečně dlouhá. Můžete ji provozovat obecně – bez udání tématu, nebo velmi úzce tematicky – např. *moje oblíbená učitelka ze školky/školy, moje oblíbené jídlo, jak/z čeho se mi dělá špatně, ostatním dětem jsem záviděla...* a jiné. Opět z těchto společných sdílení mohou vzniknout velmi zajímavé vizuální materiály – např. koláže, fotoalba, povídky a knížka aj., podle tvořivosti a nadšení kolektivu. Opět se jedná o materiál, který slouží jak učitelům, tak i dětem, které jej s vámi mohou sdílet.

Podobně jako v předešlé aktivitě i zde – poté, co je hlavní práce ukončena, proveďte tzv. hodnotící kolečko – co mi aktivita dala, co jsem si uvědomila, co jsem se naučila. Nové poznatky se mohou týkat mnoha rovin uvědomění: jak vašeho o vás samých, tak obecné práce s dětmi a dětství, nebo práce a spolupráce v kolektivu či mnohých jiných. Každé je stejně hodnotné, není zde správná nebo špatná odpověď, všechny jsou stejně dobré a důležité.

Připravený učitel, připravený kolektiv

Níže popsané aktivity dále dělíme na dvě sekce (A a B), které jsou provázané, přesto se mohou jevit jako oddělené. V té první se učitel i kolektiv připravují směrem k dětem, v té druhé sekci rozvíjejí sami sebe, věnují pozornost a péči sami sobě. Považujeme za důležité tuto část do metodiky zahrnout, neboť celá řada textů a metodiky, které vznikly před námi, se věnují tomu, jak být lepší, výkonnější, pozornější či spravedlivější učitel z pohledu péče o dítě a přitom zapomíná, že všechno toto dobro pramení z dobra k sobě samotnému. Proto bychom rádi tuto sekci věnovali učitelkám a podpořili je v péči o ně samotné – ať již formou autopéče, nebo skupinového sdílení.

B4) Kolektivní sebezrozvoj pedagogů nebo též teambuilding 2. část

3. Téma – dětství – formou poučení z textu

Cílem této aktivity je uvědomit si relativitu pojmů *dětství* a *dospělost* a zamyslet se nad jejich proměnami i hodnotovými konotacemi, které jim sami dáváme a následně promítáme do životů svých i svých dětí.

Přečtete si text o dětství – např. Kašparová, Irena, 2019. SPOLU Průvodce domácím vzděláváním v České republice. AKAMedia Bratislava, str. 91 – 95, kde se pojednává o proměnách dětství v ČR v době socialismu a post-socialismu. Po přečtení textu společně hledejte odpovědi na otázky:

- 3) Jak děti prožívaly podle Nosála dětství během socialismu?
- 4) Jaké jsou hlavní znaky dětství podle Nosála v období post-socialistickém?
- 5) S kterou dobou se identifikujete v souvislosti se svým dětstvím?
- 6) Jaké konkrétní znaky této doby vaše dětství vykazují?
- 7) Co podle vás charakterizuje dětství?
- 8) Jak si tyto charakteristicky promítáte do své vlastní zkušenosti? k jakým konkrétním vašim vzpomínkám se váží?
- 9) Jaké radosti přináší dětství?
- 10) Jaké starosti přináší dětství?
- 11) Co charakterizuje dospělost? v čem spatřujete svou současnou dospělost?
- 12) Jaké radosti přináší dospělost?
- 13) Jaké starosti přináší dospělost?

Odpovědi si zaznamenávejte a pokud pracujete ve vícero malých skupinách, tak o nich ještě všichni poté společně diskutujte. Můžete počet otázek libovolně upravovat podle času, který je vám k dispozici. z této aktivity nemusí nutně vzniknout skupinová práce, kterou si následně vystavíte ve společném prostoru. Důležité je individuální uvědomění si relativity pojmů. Proto na konci setkání opět každý sám za sebe sdělte ostatním, co vám toto přemýšlení dalo, v čem vás obohatilo, co jste objevili nového.

Budujte lásku k sobě i kolektivu a prostředí své školy neformálně, na společných výletech, večírcích či profesionály organizovaných team-buildingových akcích. Podpoříte tím znalost prostředí i sebe navzájem. V takových vztazích a místech vás bude vaše vlastní práce více těšit a ponese viditelnější a větší ovoce. Neboť – jak říká

Marie Montessori – láska má ze všech věcí
na světě největší sílu tvořit: jak v sobě, tak
i pro druhé. Buďte dětem na jejich cestě
příkladem.